

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง การดำเนินงานธุรกิจภูมิปัญญาชาวบ้าน กรณีศึกษา
ธุรกิจ ผ้าแพรวาบ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์
เพื่อศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านโพนในการทอผ้าแพรวา เพื่อศึกษาการดำเนินงานธุรกิจผ้าแพรวา
และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานธุรกิจผ้าแพรวา โดยผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่
ศึกษาที่บ้านโพน หมู่ที่ 1-5 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาภาคสนาม โดยวิธีสังเกตและ
สัมภาษณ์ พัฒนาการอำเภอคำม่วง และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโพน รวม 26 คน จากนั้นได้
นำข้อมูลมาแจกแจงและวิเคราะห์ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์และ
ประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม Rajabhat Mahasarakham University

การศึกษาเรื่องการดำเนินงานธุรกิจภูมิปัญญาชาวบ้าน : กรณีศึกษาธุรกิจ
ผ้าแพรวา บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผลการศึกษาผู้วิจัย
สรุปแยกประเด็นได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านโพนในการทอผ้าแพรวา ผลการศึกษา พบว่า
การทอผ้าแพรวาที่บ้านโพน ยังใช้วิธีการทอผ้าแพรวาแบบดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอด
จากบรรพบุรุษต่อ ๆ กันมา ถึงแม้ปัจจุบันจะมีการปรับปรุงพัฒนากรรมวิธีการทอและขนาด
ของผ้าแพรวาบ้าง เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการทอผ้าแพรวาเปลี่ยนไป ซึ่งเดิมทอผ้าแพรวา
เพื่อใช้ในโอกาสมงคลต่าง ๆ มีขนาดผืนผ้าเป็นเพียงผ้าสไบหรือ "ผ้าเบี่ยง" ปัจจุบันเป็น
การทอผ้าแพรวาในเชิงพาณิชย์ ขนาดผืนผ้าเป็นผืนใหญ่ มีความกว้างประมาณ 90-100
เซนติเมตร ความยาวประมาณ 4-5 เมตร จะอย่างไรก็ตามกรรมวิธีหลัก ๆ ในการทอ
ผ้าแพรวายังคงเป็นแบบดั้งเดิม เป็นการทอด้วยมือโดยการใช้กีดทอผ้าแบบพื้นเมืองที่เรียกว่า
โฮงฮุก หรือโฮงกี้ ซึ่งมีขั้นตอนที่สำคัญในการทอผ้าแพรวา ดังนี้

1.1 การเตรียมเส้นไหม เนื่องจากในปัจจุบันชาวบ้านโพนส่วนใหญ่นิยม
ซื้อเส้นไหมจากท้องถิ่นอื่นมาทอ ดังนั้นการปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม การสาวไหม

การรังไหม จึงเป็นขั้นตอนที่ไม่จำเป็น การเตรียมเส้นไหมจึงเริ่มที่ขั้นตอนการฟอกไหม ทำให้เส้นไหมขาวสะอาด ก่อนนำไปย้อมสีที่ต้องการแล้วนำไปทอผ้าแพรวาต่อไป

1.2 การทอเส้นไหมเป็นผืนผ้าแพรวา จะต้องเตรียมอุปกรณ์ในการทอผ้าแพรวาประกอบด้วย กี่ พืม หูก ไม้กำพัน กระจวย ไม้เก็บจิด เหาหรือเขา แปรงหัวหูก ไม้หางหูก หลอด ไม้ลายจิด ไม้เหยียบหูก ไม้ค้ำจิด เชือก หลา ผ้าแซ่ว เมื่อเตรียมอุปกรณ์พร้อมแล้วก็นำเส้นไหมที่ย้อมสีตามต้องการนำมาสับหูก คือวิธีการนำเอาเส้นไหมแต่ละเส้นมาสอดแยกผ่านหา ผ่านพืม และเอาปลายเส้นไหมผูกมัดติดกับปลายค้ำหรือไหมที่คล้องเกี่ยวกับไม้หูกหรือไม้กำพัน เส้นไหมที่สับหูกแล้วเรียกว่า เส้นยืน เมื่อเสร็จแล้วก็ถือว่าเป็นหูกที่พร้อมจะทอได้ซึ่งไหมเส้นยืนแบบเขาหรือสองตะกรอหรือที่ชาวบ้านเรียกไหมส่วนนี้ว่าไหมเครือ ไหมเส้นยืนนั้นแยกเป็นสองเส้น เส้นหนึ่งยกขึ้นส่วนอีกเส้นหนึ่งเป็นเส้นลงต่ำสลับเรียงกันไปตลอดโดยมีไหมเส้นพุ่งสอดขึ้นไว้ ไหมเส้นยืนจะถูกขึงให้ตั้งอยู่เสมอกับโครงของหูกทอผ้า และจะยกขึ้นมาให้สูงเท่าเส้นเคียงได้โดยมีเขาหรือตะกรอเป็นตัวช่วยยกโดยตะกรอหรือเขา มีลักษณะคล้ายพืมแต่ทำด้วยเส้นด้ายซึ่งเขาจะสอดเส้นไหมทางยืนไว้ ส่วนที่ปลายเขาสองข้างจะมีเชือกคล้องไปพาดไว้กับโครงหูกทอผ้าแล้วโยงไปที่ใต้ที่นั่งคนทอ โดยผูกเก็บไว้กับท่อนไม้ ถ้าทอผ้าสองตะกรอ ก็จะมีไม้สำหรับเหยียบสองท่อนและจะยกเขาอันไหนขึ้นก็ต้องเหยียบไม้ให้ถูกมิฉะนั้นเส้นยืนจะไม่ยกขึ้นตามที่ต้องการ เมื่อใช้เท้าเหยียบไม้และยกไหมเส้นยืนขึ้นครั้งหนึ่ง มือพุ่งไหมหรือเรียกว่า เส้นพุ่ง ซึ่งช่างทอสอดเส้นไหมไปในช่องระหว่างเส้นไหมยืน เส้นบนและเส้นล่างไปที่หนึ่งแล้วจึงกระตุ้นพืม เพื่อกระทบไหมพุ่งให้เรียงชิดกัน ทำเช่นนี้สลับกันไปโดยตลอด ซึ่งจะเริ่มทอจากส่วนของชายผ้าที่เป็นชายครุยเป็นจุดเริ่มต้น เมื่อพุ่งเส้นไหมไปตามแนวขวางจนได้ขนาดตามต้องการจึงเริ่มเก็บจิดและลายต่อไป

1.3 การประดิษฐ์ลวดลายผ้าแพรวาบ้านโพน มีขั้นตอนการทอเริ่มจากทอสีพื้นในช่วงความยาวประมาณ 2 เมตร (สำหรับผ้าแพรวาผืนใหญ่ ขนาด 4-5 เมตร) จึงเป็นขั้นตอนในการเก็บจิด หรือถึงขั้นตอนการประดิษฐ์ลวดลายผู้ทอก็จะเก็บจิดและจกในการทอเปรียบเสมือนการกลับด้านของผ้าส่วนที่เป็นด้านหลังหรือด้านล่างขึ้นมาไว้ด้านหน้า ซึ่งเป็นด้านที่ผู้ทอจะต้องผูกปมเส้นไหมสีต่าง ๆ ที่สอดสลับเข้าไปในแต่ละแถวของลาย ส่วนด้านหน้าผ้าที่กลับอยู่ด้านล่างก็จะกลายเป็นผืนผ้าหน้าเรียบสม่ำเสมอ ไม่เห็นปมปมรอยต่อเส้นไหมแต่อย่างใด ในการประดิษฐ์ลายได้ใช้ปลายนิ้วก้อยช่วยในการเกี่ยวเส้นไหม

ซึ่งกรรมวิธีดังกล่าวนี้ ชาวบ้านโพนเรียกว่า การขอไหมหรือคือการจก สำหรับการเก็บ
ลายจิดในการทอผ้าแพรวา จะใช้ไม้เก็บจิดที่เตรียมไว้

การประดิษฐ์ลวดลายบนผืนผ้า ซึ่งผู้ทอได้ใช้วิธีการเก็บจิดและวิธีการจก
ผสมผสมกันนั้น จะเริ่มประดิษฐ์ลายจากส่วนชายผ้าด้านหนึ่งไปก่อน เรียงตามลำดับดังนี้

1. เริ่มจากการทอส่วนชายครุย
2. การทอลายเล็ก
3. การทอส่วนที่เป็นผืนผ้าซึ่งเป็นสีพื้น
4. การทอลายที่เชิงผ้า
5. การทอลายหลักหรือลายใหญ่

ทั้งนี้ในการทอลายหลักหรือลายใหญ่นั้น จะต้องทอลายเล็กคั่นระหว่าง
ลายหลักไปเป็นระยะ ๆ ตลอดผืนผ้า เมื่อทอลายใหญ่หรือลายหลักครบจำนวนแถวที่ต้องการ
ก็จะไปสิ้นสุดที่ชายผ้าอีกด้านหนึ่ง ก็จะทอซ้ำเช่นเดียวกับชายผ้าอีกด้านหนึ่งที่ทอผ่านมาแล้ว
คือทอเชิงผ้า ส่วนที่ผืนผ้าซึ่งเป็นสีพื้น ทอลายเล็ก และถือส่วนปลายสุดซึ่งเป็นชายครุยก็จะได้
ครบความยาวของผ้าแพรวาหนึ่งผืน (ผืนใหญ่ไม่ต้องทอส่วนชายครุย) ในการทอลายหลัก
หรือลายใหญ่และอาจรวมถึงลายเล็กและลายเชิงผ้าช่างผู้ทอจะกางผ้าแขว่ไว้บนหน้าตักและ
ดูลวดลายบนผ้าแขวนั้นเป็นแบบในการเก็บลายด้วยการจิดและการจก

2. การดำเนินงานธุรกิจผ้าแพรวาบ้านโพน ผลการศึกษาพบว่า

2.1 การทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพน ส่วนใหญ่ผู้หญิงเป็นผู้ทอทุกขั้นตอน
จากอดีตทอไว้เพื่อใช้ในครัวเรือน ปัจจุบันเป็นการทอเชิงธุรกิจ ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการ
ทอผ้าแพรวาสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1.1. ผู้ผลิตอิสระ คือผลิตทุกขั้นตอนด้วยตัวเอง นับตั้งแต่การเลี้ยง
ไหม การสาวไหม การย้อมสีไหม การจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ และการทอผ้าแพรวา ซึ่งใน
ปัจจุบันการผลิตทุกขั้นตอนดังกล่าวมีจำนวนน้อยมาก เนื่องจากล่าช้า เสียเวลาไปทำงานอย่าง
อื่น

2.1.2. นายจ้าง ทำการผลิตในลักษณะลงทุนจ้างผู้อื่นทอ หรือในชุมชน
บ้านโพน เรียกว่า "ผู้จ่ายพืม" โดยผู้ว่าจ้างจะจัดหาวัตถุดิบและอุปกรณ์ในการทอให้ผู้รับ
จ้างทอทั้งหมด และจ่ายเงินเป็นค่าจ้างในการทอ ผู้จ้างจะแจกจ่ายให้ผู้รับจ้างทอตามบ้านหรือ
ผู้รับจ้างทออาจจะทอในบ้านของผู้ว่าจ้างเป็นการจ้างผลิตทุกขั้นตอนซึ่งเป็นที่นิยมในปัจจุบัน

2.1.3. ผู้ทำการผลิต ในลักษณะรับจ้างทอเพียงอย่างเดียว โดยผู้ว่าจ้าง จะทำการจัดหาวัตถุดิบและอุปกรณ์ในการผลิตให้ทั้งหมด ผู้ทำการผลิตหรือผู้รับจ้างทอจะได้รับเงินค่าตอบแทนเป็นค่าแรงงาน

2.2 ต้นทุนการผลิต ในการผลิตผ้าไหมแพรวา 1 ผืน พบว่า มีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ดังนี้

2.2.1. ค่าใช้จ่ายในการลงทุน หมายถึง ค่าใช้จ่ายเพื่อซื้ออุปกรณ์ถาวรที่จำเป็นในการทอผ้าแพรวา เป็นอุปกรณ์ที่มีอายุการใช้งานได้ยาวนาน เช่น กี่ ฝืม กระสวย หลักตีนกง กง เป็นต้น ซึ่งไม่สามารถกำหนดราคาต่อผืนได้ ส่วนใหญ่ถ้าสักหรือสามารถซ่อมแซมได้ด้วยตนเอง

2.2.2. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายต่อครั้งในการทอ เช่น ค่าเส้นไหม ค่าสีย้อมไหม ค่าวัสดุอื่น ๆ และค่าจ้างทอ พบว่า ค่าเส้นไหม มีผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตมาโดยตลอด เนื่องจากผู้ทอผ้าแพรวาจัดซื้อเส้นไหมจากท้องถิ่นอื่น ฉะนั้นความผันผวนไม่แน่นอนของราคาเส้นไหมในแต่ละช่วงของปีจะไม่คงที่ เช่น เส้นไหมจะมีราคาสูงในช่วงหน้าแล้ง เนื่องจากการผลิตเส้นไหมทำได้ยาก ใบหม่อนที่ใช้เลี้ยงไหมมีน้อย ประกอบกับความต้องการใช้เส้นไหมมีค่อนข้างสูง เพราะเป็นช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยวเกษตรกรอยู่ในช่วงว่างงาน แต่อย่างไรก็ตามการจำหน่ายผ้าแพรวาต่อผืนก็มีกำไรเพียงแต่จะมากน้อยอาจไม่คงที่ขึ้นอยู่กับราคาเส้นไหม คิดเป็นค่าใช้จ่ายต่อผืนเป็นเงิน 1,300-1,900 บาท ขึ้นอยู่กับลายผ้า

2.3 การจัดจำหน่าย พบว่า วิธีการจำหน่ายหรือวิธีการขาย มีด้วยกันหลายวิธี ดังนี้

2.3.1 จำหน่ายที่บ้านผู้ทอเอง ผู้ทอแต่ละรายที่ทอจะมุ่งให้ผู้ซื้อมาซื้อในหมู่บ้านเป็นหลัก ซึ่งการขายก็มีความยุ่งยากแตกต่างกัน บ้านที่มีถนนหลวงวิ่งผ่านการสัญจรไปมาสะดวก มักขายได้ง่ายกว่าหมู่บ้านที่มีการสัญจรไปมาลำบาก ซึ่งการขายดังกล่าวเมื่อผู้ทอรู้ว่ามีคนมาซื้อก็จะเข้าไปคุยด้วย ถ้าไม่ลำบากในการไปดูผ้าที่บ้าน ผู้ทอก็จะชวนไปดูที่บ้านเลย แต่ถ้าไม่สะดวกหรือผู้ซื้อไม่ยอมไป ผู้ทอก็จะไปเอาผ้ามาให้ดูและคัดเลือก เมื่อพอใจในผ้าก็จะมีการซื้อขายกัน

2.3.2 การจำหน่ายโดยการฝากศูนย์ผ้าไหมแพรวาบ้านโพน สำหรับการขายโดยฝากศูนย์ฯ ขาย ส่วนใหญ่แล้วก็จะเป็นการทอของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโพนเป็นผู้ทอ มีบางส่วนที่ชาวบ้านโพนนำมาฝากขายในราคาแพงกว่าสมาชิกของกลุ่ม

2.3.3 จำหน่ายโดยแม่ค้าประจำหมู่บ้าน เป็นผู้รวบรวมเอาผ้าไปขาย เป็นวิธีขายที่นิยมใช้กันมาก โดยเจ้าของผ้าจะตีราคาผ้าที่ตนเองจะขาย แล้วแม่ค้าที่รวบรวมไป ก็จะบวกราคาเพิ่มเข้าไปอีก ซึ่งการขายโดยวิธีนี้ คือการฝากเพื่อนบ้านไปขายนั่นเอง แม่ค้าที่รวบรวมผ้าไปขายจะนำไปส่งตามร้านค้าในเมือง ซึ่งร้านค้าต่างก็คัดเลือกผ้าแพรวาชิ้นที่สวยงาม ประณีตไว้เพื่อจำหน่าย จากนั้นก็จะนัดวันมารับเงิน เร็วช้าแตกต่างกันไม่แน่นอน ส่วนผ้าที่ร้านไม่รับไว้ก็จะนำไปคืนเจ้าของเดิม และเงินค่าผ้าก็จะนำมาจ่ายเจ้าของผ้า เมื่อร้านค้าในเมืองจ่ายเงินให้หรือบางครั้งก็จะนำไปวางขายตามงานเทศกาลต่าง ๆ รวมถึงสถานที่ราชการ

2.3.4 จำหน่ายโดยส่วนราชการ เป็นการวางขายตามงานเทศกาลหรือนิทรรศการที่ส่วนราชการจัด และนิยมนำสินค้าพื้นเมืองไปแสดงในงาน การขายโดยวิธีนี้ก็ได้อผลบ้างแต่ไม่มากนัก การรวบรวมผ้าของส่วนราชการเพื่อนำไปแสดงและขายในงานนั้น จะมุ่งเน้นความสะดวกเป็นหลัก เช่น กลุ่มผู้ทอให้ความร่วมมือดี ไม่มีข้อจำกัดมาก การคมนาคมสะดวก ฯลฯ ดังนั้น หมู่บ้านที่ได้รับโอกาสนี้จึงมีน้อย

2.3.5 จำหน่ายโดยการจัดตลาดนัดสินค้า สำหรับการขายโดยวิธีนี้ เป็นการขายโดยส่วนราชการจัดตลาดนัดสินค้าพื้นเมือง แล้วให้ผู้ทอนำผ้าไปขาย ปกติจะมุ่งจัดในโอกาสที่สำคัญ ๆ ซึ่งก็ได้รับผลคืออยู่บ้างในการขายผ้า แต่ผู้ทอไม่ค่อยจะไปร่วมงานหรือไปร่วมงานน้อยเนื่องจากเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าอาหาร และสมาชิกกลุ่มไม่สะดวกที่จะเข้าเวรเฝ้าร้าน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประกอบการร้านค้าในเมือง ทั้งระดับอำเภอและจังหวัด

2.4 การสนับสนุน ในการดำเนินงานธุรกิจผ้าแพรวาบ้านโพน พบว่ามีหลายฝ่ายเข้ามาให้การสนับสนุน ดังนี้

2.4.1 ภาครัฐ เข้ามาให้การสนับสนุน จากเดิมผู้ทอผ้าแพรวาบ้านโพน ทอเอง จำหน่ายเอง เมื่อตลาดมีความต้องการสูง กำลังการผลิตก็เพิ่มมากขึ้น ปัญหาในการผลิตและการจำหน่ายก็เพิ่มขึ้นตามไปด้วย เช่น ผลิตแล้วจำหน่ายไม่ได้ ต้นทุนการผลิตสูง ผู้ผลิตตัดราคาตนเอง และเมื่อเร่งผลิตก็ทำให้มาตรฐานคุณภาพต่ำ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคำม่วง โดยพัฒนาการอำเภอ ได้เข้ามาแนะนำให้คำปรึกษา ฝึกอบรม ทำให้ปัญหาที่พบได้รับการแก้ไข เช่น ฝึกอบรมให้เรียนรู้วิธีการทอผ้าแพรวา

อย่างไรให้ประณีต สะอาด สวยงาม ให้ความรู้เรื่องการตลาด เร่งประชาสัมพันธ์ ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย และเกษตรกรอำเภอคำม่วงเข้ามาให้คำแนะนำให้รวมกลุ่มเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโพน เพื่อให้มีอำนาจต่อรองราคาวัตถุดิบ เช่น เส้นไหม รวมทั้งจัดสรรงบประมาณตั้ง "ศูนย์จักรแพรวา" เพื่อเป็นร้านจำหน่ายผ้าแพรวาของกลุ่ม และร่วมทำกิจกรรมกลุ่มเพื่อสังคม และชุมชนบ้านโพน

2.4.2 ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนในการสนับสนุนให้ผลิตภัณฑ์ผ้าแพรวาเป็นที่รู้จักแพร่หลายและให้การสนับสนุน สถานที่ เงินทุน ฯลฯ ดังนี้

1) **ศูนย์ศิลปาชีพพิเศษ** ในพระบรมราชูปถัมภ์ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เข้ามาแนะนำให้ปรับรูปแบบการทอผ้าแพรวา ผืนเล็กสำหรับเป็นสไบเป็นการทอผ้าแพรวาผืนใหญ่สำหรับตัดเย็บเสื้อผ้าสุภาพสตรี และให้ใช้ผ้าไหมหลากสีแทนสีแดงที่ใช้อยู่เดิมให้การสนับสนุนเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ทำให้ความต้องการผ้าแพรวาเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ และเพื่อให้การทอผ้าแพรวาได้มีการพัฒนาและอนุรักษ์ไว้ พระองค์ท่านจึงรับเข้าไว้ในศูนย์ศิลปาชีพพิเศษ ในพระบรมราชูปถัมภ์

2) **องค์การบริหารส่วนตำบลโพน** เห็นความสำคัญของผลิตภัณฑ์ผ้าแพรวา ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ว่า การทอผ้าแพรวาเป็นทั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวผู้ไทดั้งเดิม ยังสามารถสร้างรายได้และสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน จึงได้บริจาคที่ดินสร้างศูนย์วัฒนธรรม เพื่อแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าแพรวา รวมทั้งจัดให้มีการแสดงวัฒนธรรมของชาวผู้ไทด้านที่อยู่อาศัยการดำเนินชีวิตปีละครั้ง

3) **ชุมชนบ้านโพน** ให้ความร่วมมือ ร่วมใจ ในโอกาสงานประเพณีต่าง ๆ แต่งกายตามวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวผู้ไท และสนับสนุนเผยแพร่ผ้าแพรวา

3. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานธุรกิจผ้าแพรวาบ้านโพน พบว่า

3.1 **ปัญหาด้านการผลิต** กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโพน ส่วนใหญ่นิยมซื้อเส้นไหมจากท้องถิ่นอื่น เช่น จากไร่กำนันจุล จังหวัดเพชรบูรณ์ มาทอ ฉะนั้นความผันผวนไม่แน่นอนของราคาเส้นไหมในแต่ละช่วงของปีจึงไม่คงที่ ทำให้ราคาต้นทุนในการผลิตขึ้น ๆ ลง ๆ แต่ราคาในการจำหน่ายผ้าแพรวาคงที่ ดังนั้นต้นทุนการผลิตและราคาจำหน่ายผ้าแพรวาจึงไม่สัมพันธ์กัน

3.2 ปัญหาด้านการจำหน่าย เนื่องจากผ้าแพรวามีราคาสูง กลุ่มผู้บริโภคส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่ที่ผู้มีฐานะค่อนข้างดี ประกอบกับค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาค่อนข้างสูง จึงทำให้ตลาดจำหน่ายอยู่ในวงแคบ ในขณะที่ตัวกับผู้ผลิตมีความต้องการจะขายให้ได้เร็วขึ้น จึงมีการจำหน่ายตัดราคากันเอง ในด้านการผลิตผู้ผลิตเร่งผลิตผ้าแพรวาเพื่อให้ทันตามความต้องการทำให้คุณภาพมาตรฐานของผ้าแพรวาดำ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นข้อเท็จจริงหลายประการและสามารถอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

ภูมิปัญญาในการทอผ้าแพรวาของชาวบ้านโพน ยังคงใช้วิธีการทอแบบดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษต่อ ๆ กันมา จะเห็นได้จากการทอโดยใช้กี่ทอผ้าแบบทอด้วยมือมีอุปกรณ์หลักที่สำคัญคือ ฟืม กระสวย หลอด ไม้กำพัน กี่ ไม้เก็บจิด หูก ในการประดิษฐ์ลายก็นิยมนำลายจาก "ผ้าเข่า" ซึ่งเป็นผ้าแม่แบบลายที่มีอยู่ทุกครัวเรือนของชาวผู้ไท เป็นแม่แบบในการทอผ้าแพรวา ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากผ้าแพรวา ผืนเล็ก หรือสไป หรือ "ผ้าเบียง" เป็นผ้าแพรวาผืนใหญ่ มีขนาดกว้าง 90-100 เซนติเมตร ความยาว 4-5 เมตร ก็ตาม แต่ขั้นตอนการประดิษฐ์ลายยังยึดโครงสร้างลักษณะของผืนผ้าแพรวาแบบเดิม สำหรับผ้าแพรวาผืนใหญ่จะเริ่มการทอผ้าด้วยเส้นไหมสีพื้นประมาณครึ่งผืนหรือประมาณ 2 เมตร จากนั้นก็จะประดิษฐ์ลายโดยใช้โครงสร้างลักษณะลายตามแบบการทอผ้าแพรวาผืนเล็ก คือเริ่มจากการทอลายเล็กหรือลายคั่น ซึ่งมีความกว้างของลายประมาณ 4-6 เซนติเมตร และลายเล็กนี้จะยังทอเป็นเส้นคั่นอยู่ระหว่างลายใหญ่ในผืนผ้าเป็นระยะ ๆ ซึ่งลายเล็กบนผ้าแพรวาผืนหนึ่ง ๆ ส่วนใหญ่จะทอประดิษฐ์ลายซ้ำ ๆ กัน ไปตลอดทั้งผืนแล้วจึงทอลายเชิงผ้า เป็นการทอไว้ชิดกับลายเล็กก่อนที่จะทอลายใหญ่ ลายเชิงผ้านี้จะมีเพียง 3-7 แถว ในแต่ละคั่นของผืนผ้าแพรวา ขึ้นอยู่กับความยาวหรือขนาดผ้าเป็นหลัก ต่อด้วยการทอลายใหญ่ ที่ทอไว้เต็มพื้นที่ตามขนาดของลายที่ต้องการ ถ้าเป็นผ้าแพรวาผืนเล็กจะมีประมาณ 13 แถว ส่วนผ้าแพรวาผืนใหญ่ก็จะทอให้เต็มพื้นที่คือประมาณ 1.75 เมตร สำหรับองค์ประกอบของลายใหญ่ก็จะมีลายหลักหรือลายใน ลายนอก เครื่องลาย ในการประดิษฐ์ลายผ้าแพรวาจะมีความแตกต่างจากการทอผ้าพื้นเมืองชนิดอื่น คือ ทำการประดิษฐ์ลายหลังงาน โดยใช้วิธีจิด และจก ใช้นิ้วก้อย และไม้เก็บจิดช่วย เพื่อสะดวกในการมัดเส้นไหมเวลาต่อเส้นไหมสีต่าง ๆ กัน จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงว่าการทอผ้าแพรวาของชาวบ้านโพน

ยังคงมีการทอแบบดั้งเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนกระบวนการขั้นตอน จะมีการเปลี่ยนจากเดิม ในเรื่องการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม สาวไหม รังไหม มีน้อยลง เนื่องจากจำกัดด้วยพื้นที่และเวลา จึงนิยมซื้อเส้นไหมจากท้องถิ่นอื่นมาทอ

การดำเนินงานธุรกิจผ้าแพรวาบ้านโพน ในปัจจุบันการทอผ้าแพรวาจะเป็นการทอในเชิงธุรกิจ ดังนั้นผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการทอผ้าจึงแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) ผู้ผลิตอิสระที่ผลิตทุกขั้นตอนด้วยตนเอง 2) นายจ้างทำการผลิตในลักษณะลงทุนจ้างผู้อื่นทอ โดยผู้จ้างจะจัดหาวัตถุดิบและอุปกรณ์ในการทอให้ผู้รับจ้าง และ 3) ผู้ทำการผลิต เป็นผู้ผลิตในลักษณะรับจ้างทอเพียงอย่างเดียว ในการผลิตผ้าแพรวามีต้นทุนในการผลิตด้านค่าใช้จ่ายในการลงทุนส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่าย เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ถาวรที่จำเป็นในการทอผ้าแพรวา ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่มีอายุการใช้งานยาวนาน เช่น ฝีม ก็ กระจวย หลักคีนกง กง เป็นต้น ส่วนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการจะเป็นค่าใช้จ่ายต่อครั้งในการทอผ้าแพรวา เช่น ค่าเส้นไหม ค่าสีย้อม และวัตถุดิบอื่น ๆ และค่าจ้างทอ ในส่วนของการจำหน่ายผ้าแพรวาของชาวบ้านโพน จะเป็นการจำหน่ายที่บ้านผู้ทอ การจำหน่ายโดยการฝากศูนย์วิจิตรแพรวาบ้านโพน ซึ่งต้องหักค่าใช้จ่ายให้ศูนย์บางส่วน จำหน่ายโดยแม่ค้าประจำหมู่บ้านรับผ้าแพรวาไปส่งขายยังตลาดในอำเภอและจังหวัด จำหน่ายโดยส่วนราชการเข้ามาช่วยนำผ้าแพรวา ไปจัดแสดงในงานเทศกาลต่าง ๆ และจำหน่ายโดยการจัดตลาดนัดสินค้า ผ้าแพรวาบ้านโพน เป็นที่นิยมแพร่หลายเนื่องจากภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาให้การสนับสนุนเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ แพร่หลาย เป็นที่นิยมของผู้บริโภค จึงเป็นแรงกระตุ้นให้ชาวบ้านโพน เร่งการผลิตผ้าแพรวาให้ทันกับความต้องการของตลาด จากเดิมต่างคนต่างทอ ต่างคนต่างขาย ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนให้รวมกลุ่ม เดิมเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโพน มีวัตถุประสงค์ในการทำอย่างเดียว จึงเพิ่มกิจกรรมการทอผ้าแพรวา เข้าไปด้วย ทำให้กลุ่มเข้มแข็งมีเงินทุนหมุนเวียนให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อจัดซื้อวัตถุดิบในการผลิตผ้าแพรวา ทำให้เกิดการออม รวมทั้งสามารถต่อรองราคาในการจัดซื้อวัตถุดิบเส้นไหม และ กำหนดราคาการจำหน่ายได้ในระดับหนึ่ง

การดำเนินงานธุรกิจผ้าแพรวาบ้านโพน มีปัญหา/อุปสรรค 2 ด้าน ด้วยกันคือ

- 1) ด้านการผลิต กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโพน ส่วนใหญ่นิยมซื้อเส้นไหมจากท้องถิ่นอื่นมาทอ ความผันผวนไม่แน่นอนของราคาเส้นไหมในแต่ละช่วงปีไม่คงที่ แต่ราคาจำหน่ายผ้าแพรวาคงที่ ทำให้ต้นทุนการผลิตและราคาจำหน่ายผ้าแพรวาไม่สัมพันธ์กัน
- 2) ด้านการจำหน่าย เนื่องจากผ้าแพรวามีราคาสูง กลุ่มผู้บริโภคส่วนใหญ่จึงจำกัดอยู่ที่ผู้มีฐานะค่อนข้างดี ประกอบกับค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาค่อนข้างสูง จึงทำให้ตลาดจำหน่ายแคบ ในขณะที่ผู้ทอ /ผู้ผลิตต้องการจะขายให้ได้เร็วขึ้นเพื่อให้เกิดการหมุนเวียนเงินลงทุน จึงเร่งทอให้ได้จำนวนมากทำให้คุณภาพมาตรฐานของผ้าแพรวาดำ และมีการจำหน่ายตัดราคากันเอง

กล่าวโดยสรุป การดำเนินงานธุรกิจผ้าแพรวาบ้านโพน ในเชิงบวกชาวบ้านโพนยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านโพนในการทอผ้าแพรวาแบบดั้งเดิม ของชาวผู้ไทไว้ได้อย่างเหนียวแน่น จะมีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะรูปแบบ จากการทอผ้าแพรวาผืนเล็ก เพื่อเก็บไว้ใช้ในงานมงคลต่าง ๆ ในครัวเรือน เป็นการทอผ้าแพรวาผืนใหญ่ในเชิงธุรกิจและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย เมื่อตลาดมีความต้องการสูง ผู้ผลิต/ผู้ทอชาวบ้านโพน ก็มีงานทำเพิ่มขึ้นสร้างรายได้ มีเงินออม มีอาชีพประจำ คุณภาพชีวิตดีขึ้น ไม่มีการย้ายแรงงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพล กาญจนะจิตรา และประภาศ ศิลปรัตน์ (2531 : 87-91) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ พบว่า ปัจจัยที่มีผลทำให้กลุ่มอาชีพประสบความสำเร็จมีหลายประการ อาทิ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของทางราชการในด้านต่าง ๆ การได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน การได้รับข่าวสาร ความสามารถที่สนองความต้องการให้แก่สมาชิกและการได้รับการติดตามตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ ในเชิงลบ การดำเนินงานธุรกิจผ้าแพรวาบ้านโพน มีปัญหาอุปสรรคในด้านวัตถุดิบซึ่งเป็นต้นทุนในการผลิต คือสมาชิกซื้อเส้นไหมจากท้องถิ่นอื่นมาทอ ซึ่งราคาเส้นไหมไม่คงที่แน่นอน จึงทำให้ไม่สัมพันธ์กับราคาผ้าแพรวาที่จำหน่ายในราคาที่คงที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ลัดดา สุขปริดา (2532 : 8-9) ได้กล่าวไว้ว่าโครงสร้างของระบบหรือกระบวนการผลิตในชุมชนประกอบด้วยพื้นฐาน 3 ประการ คือ ทรัพยากร ขบวนการ และผลที่ได้รับจะต้องมีความสัมพันธ์กันจึงจะทำให้ผลที่ได้รับมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ คือ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ในการศึกษาการดำเนินงานธุรกิจภูมิปัญญาชาวบ้าน กรณีธุรกิจผ้าแพรวานี น่าจะได้ศึกษาอย่างกว้างขวางในหลายพื้นที่ ที่ชาวผู้ไทอยู่รวมกลุ่มกัน ทุกชุมชนผู้ไท ในภาคอีสาน ซึ่งพบว่าหลายชุมชนที่ภาครัฐ และภาคเอกชนยังไม่เข้าไปให้การสนับสนุนทั้งด้านการพัฒนาความหลากหลาย สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียน การรวมกลุ่ม และการตลาด ถ้าภาครัฐนำความสำเร็จด้านการดำเนินงานธุรกิจภูมิปัญญาชาวบ้านกรณีธุรกิจผ้าแพรวาไปเผยแพร่ ให้ชุมชนผู้ไทที่อยู่ในหลายพื้นที่ได้ทราบและเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจภูมิปัญญาชาวบ้าน กรณีอื่น ๆ ที่เป็นความรู้ซึ่งสั่งสมมาแต่บรรพบุรุษก็จะสามารถทำให้ชุมชนนั้น ๆ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ทำให้สังคมชนบทเข้มแข็ง สิ่งที่ได้มากที่สุดคือสามารถอนุรักษ์ สืบทอด ภูมิปัญญาชาวบ้านแขนงต่าง ๆ ไว้ได้ และสามารถปรับเปลี่ยนให้เป็นธุรกิจที่แพร่หลายเฉกเช่นธุรกิจผ้าแพรวาต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาการดำเนินงานธุรกิจภูมิปัญญาชาวบ้านกรณีธุรกิจผ้าแพรวา

บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอกำแพง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยพบว่าต้นทุนในการผลิตมีราคาสูง เนื่องจากผู้ทอผ้าแพรวาซื้อเส้นไหมจากท้องตลาด หรือท้องถิ่นอื่นมาทอ ราคาเส้นไหมไม่คงที่ และนับวันจะมีราคาสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคตอาจมีผลทำให้ราคาการจำหน่ายผ้าแพรวาราคาสูงขึ้น ผู้บริโภคอาจให้ความสนใจน้อยลง ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าน่าจะได้มีการวิจัยในแง่มุมอื่นอีก กล่าวคือ

- 2.1 ศึกษาวิจัยการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในเขตพื้นที่จำกัด
- 2.2 ศึกษาวิจัยการลดขั้นตอนในการสาวไหม
- 2.3 ผลกระทบของภูมิปัญญาชาวบ้านในการเลี้ยงไหมที่มีต่อการทอผ้าไหม

แพรวา